

IJsselmeer: treurlied met een valse noot

Tekst en fotografie: Gert-Jan Buijs

Het is droevig gesteld met de visstand op het IJsselmeer en het Markermeer. Daar is de laatste inventarisatie van Wageningen IMARES over 2008 duidelijk over. Maar waar IMARES in voorgaande jaren niet schroomde om zware overbevissing als een van de belangrijkste oorzaken aan te wijzen, is het onderzoeksinstituut ditmaal opvallend lief voor de beroepsvisserij. Dat is een omissie – geeft ook IMARES toe.

Wie het rapport 'Vismonitoring in het IJsselmeer en Markermeer in 2008' leest, wordt niet vrolijk. De belangrijkste conclusies op een rijtje: De glasaalintrek bij Den Oever is de laagste ooit geregistreerd. Dat het bestand aan volwassen aal ook zienderogen afneemt is helaas al geen nieuws meer – maar nog steeds een feit, zo blijkt uit de afvissingen van IMARES en ook de gegevens van de IJsselmeerafslagen. De snoekbaars dan. Op beide meren al jaren op een 'constant laag niveau', zoals IMARES het uitdrukt. Voor de baars is een soortgelijk treurlied op te tekenen. Op het Markermeer zit deze soort 'sinds 1997 op een constant laag niveau' en op de IJsselmeerafslagen zijn de aanlandingen de laatste drie jaar de laagste sinds de start van het bemonsteringsprogramma. Over naar de blankvoorn. Zelfde verhaal: constant laag. De brasemstand? Op het IJsselmeer een afname door het ontbreken van goede jaarklassen, op het Markermeer – wederom – constant laag. Bot? Constant laag.

Dan resten nog de pos- en spieringpopulaties. De pos is inmiddels de dominante soort geworden in beide meren. IMARES vermeldt dat de pos als pioniersoort profiteert van vrijgekomen niches in het verstoorde ecosysteem en dat de soort als enige niet commercieel wordt bevestigd. Of dat ook de verklaring is voor het relatieve succes van de pos in het IJsselmeer en Markermeer laat IMARES in het midden. Tot slot keren we met de spiering terug naar de afdeling kommer en kwel: 'Sterk afnemende trend met enkele positieve uitschieters. Zo ook in 2008'. Die uitschieter 2008 is wel relatief, want voorheen waren de diepste dalen nog altijd hoger dan de uitschieters van nu.

Bedreigde diersoort

Duidelijk is dat de populaties van genoemde soorten er – uitgezonderd de pos – niet best voorstaan. Helaas is de gif-

beker nog niet leeg. Qua leeftijdsopbouw zijn de verhoudingen totaal zoek, vooral bij de snoekbaars en de baars – na de aal de commercieel meest interessante vissoorten. 'Voorname-lijk 0-jarigen', oordeelt IMARES op basis van de eigen bemonsteringen. En de vissoort waarvan de gemiddelde grootte wél toeneemt, is een bedreigde diersoort: de aal. Ze worden gemiddeld groter, omdat er simpelweg geen kleintjes meer bijkomen. Nog even en ze zijn op. Samengevat vormen het IJsselmeer en Markermeer een kleuterschool: de volwassen vissen zijn foetsie. En de paling vergrijs.

Rijst de vraag wat er nu eigenlijk aan de hand is. Hoe kunnen de volwassen vissen verdwijnen, met achterlating van de kleintjes? 'De visserijdruk zou een oorzaak kunnen zijn', schrijft IMARES voorzichtig, om dit vervolgens meteen te relativiseren. 'Gelijktijdig spelen er (ecologische) veranderingen waarvan de effecten op de visstand niet altijd bekend

zijn'. Dat zijn dan wel factoren die blijkbaar heel selectief invloed hebben op het volwassen deel van de visstand.

Zou er niet gewoon sprake zijn van overbevissing in plaats van ecologische factoren? Dat de

beroepsvisserij een (te) zware druk op de beide meren legt is echt geen geheim, dat rapporteren IMARES en andere instanties al jaren. En het zou een hoop verklaren.

"Wij hebben in het verleden meermaals gerapporteerd dat er sprake is van ernstige overbevissing", zegt Henk Heessen, projectleider zoetwateronderzoek van IMARES. "Dat zeggen we al veertig jaar, ook toen we nog Rivo heetten. Dan zou het onzinnig zijn nu het tegendeel te beweren." Van de rapportage 2008 zou je evenwel toch een hele andere indruk kunnen krijgen.

"Dit rapport beschrijft een situatie, het rapport beoogt niet te adviseren", aldus Heessen. "Maar het is inderdaad een omissie dat de rol van de beroepsvisserij onderbelicht blijft in dit rap-

'Wij hebben in het verleden meermaals gerapporteerd dat er sprake is van ernstige overbevissing'

Het IMARES rapport is onduidelijk over het effect van de overbevissing.

port. Dit commentaar nemen wij zeker mee in onze toekomstige rapporten. Het geluid dat er sprake is van overbevissing gaat keer op keer naar LNV. Dat is daar echt wel bekend.”

Dat er sprake is van ecologische factoren die dan specifiek invloed zouden hebben op de grote vissen noemt Heessen ‘niet waarschijnlijk’.

Nattevingerwerk

IMARES maakt in de samenvatting én in het hoofdstuk ‘Conclusies’ van de rapportage 2008 gewag van recente drastische reducties in de visserijdruk. Die zouden de jarenlange overbevissing gedeeltelijk hebben kunnen terugdringen. Daarbij baseren de onderzoekers zich op het aantal vergunningen dat het ministerie van LNV heeft uitgegeven, zo blijkt halverwege het rapport. Op papier heeft de beroeps-

visserij genoeg aan reductie heeft gedaan, terwijl die bewerking hooguit op nattevingerwerk is gestoeld. Aangezien IMARES zegt zich te onthouden van adviezen zou deze fout een erg ongelukkige richting aan het rapport geven. Daarmee geconfronteerd zegt Heessen: “Ik ben bang dat u gelijk heeft. Dit is niet zorgvuldig geformuleerd. Het aantal vergunningen zegt niks over het aantal vistuigen.”

Kerstboom

Van zalvende woorden over de inzet van de beroepsvisserij om de druk op de visstand van het IJsselmeer en het Markermeer te verlichten, wil Marco Kraal niks weten. Namens Sportvisserij Nederland zat hij enkele jaren samen met beroepsvissers en andere belanghebbenden in de werkgroep die een visstandbeheercommissie voor het IJsselmeer

De aal wordt gemiddeld groter omdat er geen kleintjes meer bijkomen.

visserij volgens IMARES dus een stapje terug gedaan. Het rapport haalt deze milde conclusie over de beroepsvisserij evengoed weer onderuit, maar naar die zinsneden moet je wel goed zoeken: ‘Deze gegevens zeggen echter niets over het werkelijk gebruik van de vistuigen. Helaas is hier niets over bekend’.

IMARES monitort de visstand in opdracht van de Directie Visserij van het Ministerie van LNV. Dan is het wonderlijk dat zowel in de samenvatting als het hoofdstuk conclusies de ‘recente drastische reducties in de visserijdruk’ als feit worden opgevoerd, terwijl diezelfde reducties elders in het rapport weg worden gerelativeerd, dan wel naar het rijk der fabelen worden verwezen. Zo zouden minder doortastende lezers op het ministerie – en die zijn vaak het hoogst in rang – zomaar de indruk kunnen krijgen dat de beroeps-

moest voorbereiden. “Het was de bedoeling dat wij tot een duurzame visserij zouden komen. Dat is mislukt. LNV stipelt beleid uit, maar trekt daar vervolgens geen geld voor uit: een mooie kerstboom zonder financiële onderbouwing. De beroepsvissers neem ik het overigens niet eens zozeer kwalijk. Bij een steeds verder afnemende visstand moeten ze hun boterham blijven verdienen. Daarbij wordt er ook niet gehandhaafd. Zo wordt er zonder ontheffing gevestigd in Natura 2000-gebieden. Onze intentie was om er uit te komen, maar de sportvisserij heeft pas op de plaats gemaakt omdat we totaal geen vooruitgang boekten. De overheid is als vergunningverlener verantwoordelijk voor de overbevissing. Zij is daarmee ook verantwoordelijk voor het bereiken van een duurzame visserij die in lijn is met KRW- en Natura 2000 richtlijnen.”

Volgens Kraal is er verder geen sprake van een verminderde visserijdruk. "Integendeel. Ik weet zeker dat er de laatste jaren geen enkele reductie heeft plaatsgevonden. De 'powerblock' heeft zijn intrede gedaan. Nu kan er met langere netten worden gevist, die bovendien meerdere keren per dag kunnen worden binnengehaald. Beroepsvissers vissen tegenwoordig gericht met staande netten op brasem en met ruifjes op blankvoorn in de paaigebieden. Ze dalen steeds verder af langs de voedselketen. Eerst de roofvis. Dan de grote prooivis. Dan de kleintjes." Zelfs de opportunistische pos is in beeld om te worden verwerkt tot vismeel, aldus Kraal. "Dat is het laatste slachtoffer. Nog even en ze kunnen op muggenlarven gaan vissen."

Aalscholvers

De beschuldigende vingers wijzen dus richting de beroepsvisserij. Derk Jan Berends, secretaris van producentenorganisatie Nederlandse Vissersbond IJsselmeer, reageert: "De cijfers zijn zoals ze zijn. Wij hebben wel degelijk gereduceerd. Sterker nog, er wordt nog minder gevist dan zou mogen. Er staan minder vistuigen in het water en er wordt niet altijd gevist."

Berends onderschrijft de conclusies voor wat betreft de slechte visstand. "Dat merken wij ook op de visafslag." Hij gelooft echter niet dat de beroepsvisserij verantwoordelijk is voor het ontbreken van met name de grotere vis. "Wij hadden verwacht dat de visstand zou verbeteren na de saneringen. Dat is niet gebeurd. Er is iets aan de hand, het ecosysteem is verstoord. Blijkbaar is er voldoende jongbroed. Maar waarom wordt dit broed niet maats?" Berends heeft het sterke vermoeden dat de populatie van tienduizenden aalscholvers daar mee te maken heeft. "60.000 aalscholvers die 365 dagen per jaar 400 gram vis per dag eten. Daarvan is 30 procent commercieel benutbare vis."

Berends is het met IMARES eens dat het momenteel niet goed gaat op het IJsselmeer en Markermeer. "Als het in dit tempo achteruit blijft gaan, moeten we misschien binnen één, twee

of drie jaar weer saneren om de beroepsvisserij in balans te brengen met de ecologische situatie. Dat kan niet anders."

De aantijgingen van Marco Kraal wijst Berends af. "Wij hebben overall cijfers van. Ook van de reducties van actieve vistuigen. LNV, AID en het KLPD controleren ons. Daar weten ze precies wie wanneer waar aan het vissen is. En ook nog waarmee." Berends onderschrijft de opmerking van Kraal dat LNV vissers moet stimuleren om te saneren. "Daar moet een nette compensatie tegenover staan. Het beste zou zijn als LNV de netten opkoopt. Dan zijn ze echt weg. Anders loop je het gevaar dat gesaneerde netten alsnog illegaal weer in het water terechtkomen."

Lost case

Voor Sportvisserij Nederland zijn het Markermeer en het IJsselmeer inmiddels haast een 'lost case', zoals hoofdcommunicatie Onno Terlouw het uitdrukt. "Als de overheid en beroepsvisserij niet willen ingrijpen, valt er voor ons weinig eer meer aan te behalen. Wij hebben geprobeerd er met het beroep uit te komen, maar dat is mislukt. Op deze wijze kunnen wij niet verder. Het IJsselmeer is in potentie het mooiste viswater van Nederland, misschien wel van Europa. Maar het is ook het meest overbeviste water van Nederland. De vis is gewoon op. Met vrijwel alleen maar kleine vis is het gewoon niet interessant voor de sportvisserij. Wij hebben niks aan een water dat verpest is."

Het is triest te moeten constateren dat het IJsselmeer en Markermeer als ecosysteem totaal uit balans zijn. Daarover bestaat geen misverstand. Maar IMARES laat in zijn rapportage over 2008 - blijkbaar onbedoeld - een kans liggen om de dingen bij de naam te noemen. Het siert het instituut dat het deze fout ruimhartig erkent en beterschap belooft. Maar de visstand op het IJsselmeer en het Markermeer is het meest geholpen met maatregelen. Nog even en iedereen vangt bot. **V**

Grote blankvoorn is nagenoeg uit het IJsselmeer verdwenen.

Het is kommer en kwel met de spiering.

